

**EMINESCOLOGIA: APARIȚII EDITORIALE
DE ANVERGURĂ**

Abstract. The literary review discusses three synthesis papers published in 2013 in the field of Eminescology: *Mihail Eminescu. An Encyclopedic Dictionary*, author Acad. M. Cimpoi; *Eminescu* by T. Nedelcea and the exegesis *Eminescu in universal perspective. Reconstructions and refunds* signed by Dumitru Copilu. The dictionary merges, within its numerous pages, the private life, works and philosophical doctrine of the great Romanian classicist. The range of problems solved and the high competence of the notorious Eminescologist of Bessarabia are impressive. Solid and current objectives are also aimed by T. Nedelcea from Targoviste: to point out Eminescu's personality integrity, „to bring some dimensions out of taboos” (M. Cimpoi) of the inimitable Romanian classicist, to highlight significantly his great publicistic activity. D. Copilu's approach is current and valuable indeed as he summarizes the century-long universalization of Eminescu phenomenon. The presence of the brilliant writer in the artistic consciousness of the world is often revealed in terms of new, unknown or barely glimpsed aspects.

Keywords: Eminescology, exegesis, literary science, perception, familiarity, philosophical doctrine, mytho-poetics, mythology, publicistics, translations, manuscripts, elegiac poet, artistic conscience, space, time, critical competence, phenomenon, explorer, metaphysics, meditation, national ideal, rigor, scientific matter, interpretation, universal category, demystifying, universal circuit, international audience, heuristic value.

Din toamna anului 2013, eminescologia a intrat într-o nouă fază grație eforturilor academicianului M. Cimpoi care a elaborat *Dicționarul enciclopedic „Mihail Eminescu”* (Chișinău, Editura Gunivas, 584 p.). Domeniul nominalizat dispune de numeroase exegeze diferite ca tip, volum și pondere, dar știința literară și admiratorii talentului neîntrecutului clasic al literaturii române nu au beneficiat până în prezent de o lucrare magistrală cum este dicționarul enciclopedic despre viața, activitatea și receptarea operei eminesciene în arealul spiritualității naționale.

Neordinarul opus este inaugurat de introducerea academicianului Eugen Simion, în care se menționează oportunitatea acestei lucrări, *periculos de ample*, care are menirea de a familiariza fundamental cititorul cu viața și creația scriitorului, creație ce constituie piatra de temelie a spiritualității românești. În *Argumentul* său, autorul dicționarului de asemenea subliniază că, dispunând de ediția eminesciană în 17 volume și de 38 de caiete **facsimilate**, e tocmai timpul de a edita un dicționar magistral. După ce cititorului i s-a oferit un tabel cronologic bibliografic despre viața și acti-

vitarea lui Eminescu, materia acestei neordinare ediții a fost aranjată în nouă capitole care îl înfățișează pe scriitor, precum se menționează în rezumat, „sub toate aspectele creației și ca personalitate”.

Autorul a conștientizat profund că Eminescu trebuie cercetat în **Ideea** Eminescu, care contopește totul – viața particulară, opera, doctrina filozofică – în „personalitatea Ideii” (p. 433). În tinerețe, scriitorul a cunoscut lumea teatrului, mai târziu, în Viena și la Berlin, a însușit științele filozofice, aflându-se sub influența ideilor lui Platon, Aristotel, Kant, Hegel, Schopenhauer și ale altor gânditori.

În *Dicționar* se subliniază în mod expres că Eminescu dispunea de o gândire artistică de nivel foarte elevat, că el a creat un Univers personal cu o bază trainică, că poezia lui s-a aflat sub o influență puternică a folclorului și că motivele creației populare se contopesc cu însăși mitopoetica scriitorului. „La Eminescu găsim, se menționează în rezumat, într-o abordare originală, cele patru categorii ontologice, frecvente în mitologia românească: *Spațiul, Timpul, Cauzalitatea și Finalitatea*” (p. 435).

La modul convenit e prezentată în dicționar publicistica scriitorului pe care eminescologii o determină ca proză jurnalistică și pe care nu s-au grăbit s-o editeze. În acest sens autorul îl citează pe cunoscutul istoric și critic literar Theodor Codreanu care a adus dovezi convingătoare în scrierile sale că „principala cauză a morții civile (a scriitorului – *n.n*) este chiar publicistica”. Ea l-a ucis de două ori: o dată prin epuizarea nervoasă și a doua oară prin adversitățile ireconciliabile pe care le-a trezit” (p. 436). George Călinescu împărtășea la rândul său părerea că unele poeme eminesciene sunt „traduceri în versuri” ale articolelor publicistice.

Un diapazon foarte larg de probleme tratează această ediție magistrală: apartenența scriitorului la marile curente literare, caligrafia creativă a poetului, filozofia sa, principiile pedagogice, conținutul caietelor cu lucrări manuscrise (38 de volume), extinsul *Fragmentarium*, corespondența, ecourile la creația și personalitatea clasicului unic în genurile vizuale de artă, în muzică, filatelie, numismatică și medalistică, în lucrările de artă plastică mondială, dicționarul de rime, cunoștința cu învățătura marilor economiști, receptarea panoramică națională și universală ș.a.m.d. O atenție deosebită acordă eminescologii cercetării personalității, subliniind că „prin viața sa de poet romantic el a cuprins necuprinsul”. Nu întâmplător criticul cubanez Salvador Bueño îl considera pe Eminescu „cel mai mare poet elegiac al lumii”.

Suntem de părerea că academicianul Mihai Cimpoi nu exagerează când vorbește despre o eminescologie mondială și împărtășim pe deplin punctul de vedere că Eminescu „poate fi cunoscut în toată plenitudinea sa valorică numai [...] sub semnul întâlnirii fundamentale a culturilor, al raportării ontologice a uneia la alta, al perspectivei originale, pe care o impune el în rostirea esențială a ființei” (p. 440).

Ediția dispune de o bibliografie deplină a operelor scriitorului și a majorității lucrărilor critice, de indice de nume, de curriculum vitae pentru eminescologi și tălmăcitori, de interpretările marilor scriitori români, de comentarii asupra variantelor și

versiunilor care lipsesc în ediția academică. Încheie dicționarul un rezumat în șapte limbi: română, germană, engleză, franceză, italiană, spaniolă și rusă, o anexă cu deciziile importante ale organizațiilor autoritare naționale și internaționale privind celebrarea personalității lui Eminescu, precum și un montaj de fotografii intitulat „Pe urmele lui Eminescu cu Vasile Șoimaru”.

În final menționăm în mod expres: ca și în toate studiile sale despre Eminescu, Mihai Cimpoi a manifestat și în această lucrare competență critică și analitică, erudiție veridică, îmbogățind eminescologia cu o ediție de sinteză unicat. Criticul literar Mircea V. Ciobanu consideră, pe bună dreptate, că prin *Dicționarul enciclopedic „Mihai Eminescu”*, Mihai Cimpoi și-a înălțat propriul monument.

O altă exegeză de valoare, care a apărut în 2013 și care ia în discuție singularul fenomen Eminescu, ne-a oferit cunoscutul cercetător literar și editor craiovean Tudor Nedelcea. Prin solidul său volum de investigații științifice, intitulat cum nu se poate mai simplu – *Eminescu* (București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2013, 560 pagini), pasionatul filolog a demonstrat încă o dată capacități evidente de explorator solid în domeniul imens și complicat al eminescologiei.

Diverse și deosebit de importante sunt fațetele activității genialului scriitor supuse exezei: cugetarea sacră, ideea națională, viziunea istorică, revoluția pașoptistă și cea a lui Tudor Vladimirescu, farmecul dialogului epistolar, odiseea *Doinei*, actualitatea neîntrecutei opere eminesciene, viziunea lui Eminescu – Omul deplin al culturii românești – asupra lui Shakespeare, Mircea cel Bătrân, avatariile tipăririi manuscriselor ce aparțin celui mai iubit poet național, acțiunile de sacrificare a Citorului spiritualității române și altele.

Academicianul M. Cimpoi a găsit pentru această vastă paletă investigativă o sintagmă atotcuprinzătoare care figurează în prefața cărții: Tudor Nedelcea „detabuizează unele dimensiuni ale personalității lui Eminescu și valorifică integritatea acesteia” (p. 5).

Gândirea sacră. Într-o poezie scrisă la vârsta de 29 de ani, Poetul de pe Culme adresa o pioasă rugă cerurilor: „Răasai asupra mea, lumină lină,/ Ca-n visul meu ceres d-odinioară”. Textul respectiv ne mărturisește prezența sentimentului sacru în firea extrem de sensibilă a scriitorului. Academicianul E. Simion găsea la Eminescu o metafizică poetică ce duce spre sugestia divinului și o împletire și confundare a mitului și religiosului, iar T. Nedelcea, cercetând profund tema, ne informează că Eminescu „trădează” o informare în gândirea teologică a vremii, și, în special în Biblie, deosebit de bogată și exactă: „Îl studiase pe Kalidasa, era interesat de Confucius, Zoroastru, Brahma” (p. 29). Problema Bisericii Ortodoxe Române era una vitală pentru Eminescu. Dezbaterea acestei teme cercetătorul o încheie printr-o constatare ce-i aparține Patriarhului Bisericii Ortodoxe Române – P. F. Teoctist: „Eminescu a avut în toate o concepție europeană referitor la Biserica Ortodoxă, în general la structura ei, care favorizează apropierea, cunoașterea și deschiderea față de toată lumea” (p. 58).

În secțiunea *Eminescu, istoricul*, meditațiile cercetătorului pornesc de la prețioasa constatare pe care a făcut-o inegalabilul și admirabilul istoric român – Nicolae Iorga: „Eminescu stăpâna cu desăvârșire cunoștința trecutului românesc și era perfect inițiat în istoria universală”. Se aduc în continuare dovezi că poetul din Ipotești situa deasupra preocupărilor sale istoria românilor, că etnogeneza poporului său o trata cu toată seriozitatea, că avea Cultul Patriei și era de părerea că naționalitatea trebuie simțită cu inima. Neîntrecutul clasic relua mereu ideea unității românilor în fața pericolului extern, considerând că națiunea sa a făcut sacrificii însemnate pentru ca Europa să-și țină cumpăna pe malurile Dunării.

Compartimentul *Eminescu, apărătorul românilor de pretutindeni* ne convinge în ideea că ilustrul clasic a fost un teoretician prin excelență al naționalismului român și că scrisul său este menit tuturor românilor din timpul scriitorului, dar și celor din viitor. Această orientare izvora din conștiința că nu există stat în Europa Orientală care să nu cuprindă „bucăți din naționalitatea noastră”, adică română. Aici interveneau și alte fapte: problema românilor din provinciile stăpânite de imperiile străine îi era cunoscută scriitorului în toată complexitatea; el era convins că procesele de de-naționalizare vor avea în definitiv efect de bumerang. Un interes aparte manifesta Eminescu pentru spațiile bucovinean, basarabean și dobrogean. Una dintre concluziile autorului cărții este următoarea: „Apariția lui Eminescu pe scena politică a României are caracterul unei necesități istorice” (p. 165).

Eminentul istoric și critic literar din Huși, Theodor Codreanu, în *Cuvânt înainte* la cartea de față, a enunțat un adevăr la care aderăm cu toată convingerea și simpatia: „Dimensiunea spirituală care caracterizează definitiv personalitatea culturală a lui Tudor Nedelcea este dată de întâlnirea cu Eminescu” (p. 9). O idee similară fixează în postfața cărții și profesorul doctor Victor Crăciun: numele autorului cărții de față se înscrie „între susținătorii idealului național ca eminescolog” (p. 531).

Partea exegetică a volumului finalizează cu meditațiile autorului despre *Dicționarul enciclopedic „Mihai Eminescu”*, elaborat de academicianul Mihai Cimpoi, dicționar considerat „o carte de excepție extrem de rară (și cu atât mai prețioasă) în cultura română” (p. 487). Transcriem și concluzia de rigoare a domnului T. Nedelcea: „Dicționarul este opera unui exeget de care însuși poetul ar fi mândru, întreg procesul de făurire a impunătorului opus s-a desfășurat ținându-se cont de o prețioasă povață eminesciană – a efectua investigațiile cu «inima foarte caldă și mintea foarte rece»”.

În mai multe compartimente ale cărții sunt luate în dezbatere aspecte valoroase și actuale ale publicisticii eminesciene, exegetul demonstrând de fiecare dată consistența și actualitatea discursului direct al scriitorului care e calificat ca simbol al jertfei creatoare. E natural că a procedat astfel, doar T. Nedelcea este considerat „unul dintre cei mai avizați cunoscători ai publicisticii eminesciene” (Th. Codreanu).

E prezentă în lucrare la modul riguros și escorta respectivă: bibliografie selectivă, referințe critice, indicele de nume și cel geografic – toate acestea sporindu-i substanța științifică.

Tot în anul 2013 și-a făcut apariția și consistentul volum *Eminescu în perspectivă universală. Reconstituiri și restituiri* (Târgoviște, Editura „Biblioteca”, 2013, 228 p.) semnat de doctorul în filologie Dumitru Copilu–Copillin. Este rodul eforturilor ce au durat, ne-o mărturisește însuși autorul, patru decenii în direcția sintetizării practicii de aproape 150 de ani de universalizare a fenomenului Mihai Eminescu. La interpretarea procesului universalizării autorul recentului studiu vine cu partea sa de contribuție: cincizeci de lucrări, o bună parte dintre care au fost prezentate în cadrul forurilor științifice naționale și universale, iar ulterior publicate în reviste, volume colective etc. Într-adevăr, acțiunile care stimulează și promovează valorile naționale de categorie universală căutând să sugereze noi direcții și abordări constituie o contribuție spirituală aparte.

Mihai Stan, președintele Societății Scriitorilor Târgovișteni, în *Nota Editurii* care inaugurează proaspăta apariție, atenționează cititorul că D. Copilu dispune de un manuscris (*Eminescu Universalul*) de peste o mie de pagini și că opusul nominalizat pregătește terenul pentru o următoare carte. Salutăm cutezătoarele aspirații editoriale ale autorului dorindu-i izbândă neîntârziată.

În primele două capitole sunt luate în discuție aspecte ale receptării operei eminesciene în spațiul spiritualității ruse: actul traducerii și cel al interpretărilor critice. Se constată că Eminescu „a privit valorile culturii ruse în același spirit în care a abordat creația unui Shakespeare, Schiller, Goethe, Kant, Schopenhauer sau Victor Hugo: ca tot atâtea modalități de a da culturii române acele orizonturi universale, deschise spre toate zările, fără de care o creație națională de talie universală nu poate să apară” (p. 43).

Totodată, exegetul meditează asupra unor teme ca: Eminescu, poet național și universal, prezența genialului scriitor în conștiința artistică a lumii. În optica noilor generații, zice autorul, raza poetică eminesciană „se dezvăluie sub aspecte mereu noi, necunoscute sau abia întrezărite altădată” (p. 51). Sunt demonstrate și unele demistificări privind opera eminesciană, acestea fiind considerate o temă de interes științific și public ș.a. Cât privește activitatea lui O. Minar, cercetătorul susține că acesta „a mistificat nu numai momente ale biografiei poetului, ci și numeroase teme eminesciene” (p. 86) și că moartea lui în 1965 „a făcut posibilă cunoașterea datelor reale” (p. 93).

Studiul este bogat în informații despre interesul enorm pe care-l manifesta Eminescu pentru operele importante și novatoare ale literaturii universale.

Cel de-al treilea capitol, intitulat „Dialoguri, evenimente”, inserează convorbiri cu eminescologul Edgar Papu și cu doi poeți: armeanul Gurghen Borian și cehul Wilem Zavada care, fiind niște admiratori ai culturii poetice românești, au efectuat traduceri din poezia românească, inclusiv din creația eminesciană considerată de cercetător „cea mai semnificativă și perfectă notă națională românească” (p. 125). Tot în acest compartiment aflăm date privind relațiile dintre cel mai iubit poet național al românilor și Veronica Micle, dar și informații despre admirabila prietenie cu Ion Creangă. Scrisorile lui Eminescu către Veronica, constată D. Copilu, au fost publicate de multe ori cu modificări și erori.

Partea cea mai interesantă a capitolului IV o constituie paragraful „Eminescu în circuit universal”. Se menționează aici că moștenirea artistică eminesciană dispune de „o adâncă rezonanță în conștiința umanității și de o înaltă amplitudine spre toate zărrile lumii” (p. 156). Aceasta se datorează faptului, zice autorul, că Eminescu a fost tradus și comentat mai întâi în câteva dintre limbile de largă circulație și audiență internațională, cu un deceniu înaintea stingerii sale din viață.

Următoarele două capitole, care încheie exegeza, sunt consacrate problemelor de receptare și evaluare a operei poetului în viziune universală, aici operându-se cu multiple reprezentări statistice, grafice și stabilindu-se câteva ipostaze ale universalității. Dumitru Copilu reușește să-l convingă pe cititorul cărții sale că „mirajul eminescian continuă să fascineze astăzi mai mult ca oricând printr-o față relativ nouă, anume prin puterea cu care se afirmă și se integrează în patrimoniul culturii universale” (p. 226). Lungă a fost calea cercetătorului literar spre această sinteză, dar substanța ei consistentă îi îndreptățește și încununează insistentele și cutezătoarele eforturi.

Așadar, anul 2013 a fost unul deosebit de rodnic pentru eminescologie. Argumentul suprem în acest sens îl constituie, în primul rând, *Dicționarul enciclopedic „Mihai Eminescu”* elaborat de academicianul Mihai Cimpoi, în rândul doi, studiile *Eminescu* de Tudor Nedelcea și *Eminescu în perspectivă universală* de Dumitru Copilu – toate trei prezentându-se ca exegeze literare ieșite din comun prin valoarea lor documentară și euristică.

P. S.: Tocmai în momentul când finalizam textul de mai sus, îmi nimerește în vizor revista *Făclia* din 28 martie a.c., care găzduiește un articol intitulat *La ce bun Eminescu*, semnat de Nicolae Manolescu. După ce l-am parcurs, o senzație de amărăciune mi-au trezit reflecțiile autorului. La ce bun *astăzi* astfel de meditații?...

DUMITRU APETRI
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)